

SAEMIEN SIJTE
SØRSAMISK MUSEUM OG KULTURSENTER

Adresse: 7760 Snåsa
Telefon: 74 13 80 00
Telefax: 74 13 80 01
E-mail: post@saemiensijte.no

Åarjel saemiej skuvle

Adresse: 7760 Snåsa
Telefon: 74 13 84 50
Telefax: 74 13 84 51
E-mail: aarjel-saemiej.skuvle@same.net

Snåsa 30.11.05

Til NTNU

Direktør Per Ivar Maudal
Rektor Torbjørn Digernes
Dekanus Kathrine Skretting
Seksjonsleder Hein B Bjerk

171277
Dato 6/12.05 Saksnr. 2005/14805 - 7
/adv _____ Beh. av 10
Kopi _____

Trøndelags historie - Samenes historie

Den som behersker historien til et folk, har makt. Makt kan både brukes og misbrukes. Det har samene smertelig erfart ned gjennom tidene. For sørsamene har dette hatt spesielt alvorlige konsekvenser fra slutten av 1800-tallet. Da var det store konflikter mellom samer og bønder som toppet seg på 1870- og 1880-tallet. Det var da Yngvar Nielsen i en liten artikkel i 1891 lanserer den ulykksalige "fremrykkingsteorien", hvor han hevder at samer hadde innvandret nordfra og kom til Tydal omkring år 1700, og til Røros om lag 1750. Det var en liten artikkel, men fikk store konsekvenser. Nielsen var historiker med stor autoritet på den tida. Bare ett år etter at Niensens artikkel kom i 1892, taper samene i Rørostraktene en rettssak der Høyesterett bl.a. viser til "at den videnskabelige Forskning maa ansees at have godtgjort, at de Fastboendes Rettigheder i de heromhandlede Trakter er ældre end Lappernes», som naturligvis referer til Yngvar Nielsen. Bare fem år seinere taper samene i samme sameby en ny rettssak som bygger på det samme historiesynet, nemlig at "Bønderne her har havt sine Slaattemarker og sin Sæterdrift før Lapperne". Yngvar Nielsen begrunnet sin påstand på manglende skriftlige kilder, manglende samiske stedsnavn, mangel på offerplasser, og mangel på tradisjoner fra førkristen tid. Erttertida har vist at Nielsen tok grundig feil på samtlige punkter. Her ser vi tydelig historiens og historikernes makt i en samisk rettighetskamp. (Se vedlegg 1A).

I andre halvdel av 1900-tallet blusset debatten om sørsamenes historie opp igjen. Historieprofessor Jørn Sandnes ved nåværende NTNU støtter i hovedsak Yngvar Nielsen og hevder at det i vikingtida ikke var samer lengre sør enn til Børgefjelltraktene, og at samene på 15-1600-tallet hadde trengt sørover fra traktene i Lierne og nordre Jemtland, og at de først omkring 1700 hadde kommet til Rørostraktene.

I 1981 og 1992 skrev Sandnes' elev og kollega ved dagens Historisk- filosofiske fakultet ved NTNU, Kjell Haarstad, to bøker der han i prinsippet støtter Yngvar Nielsen og Jørn

Sandnes om at samene kom til Rørostraktene først omkring midten av 1700-tallet. (Haarsad 1992:297). Konfliktene mellom samene og bøndene fortsatte utover 1900-tallet, og på slutten av dette hundreåret var det flere rettssaker som fikk til dels store negative konsekvenser for samene. Både Jørn Sandnes og senere Kjell Haarstad har dessuten stilt opp som vitner på bøndenes side i mange rettssaker mot samene med den autoritet det naturligvis innebar å være historieprofessor. De to har i hovedsak støttet "framrykkingsteorien" med samme begrunnelse som Yngvar Nielsen gjorde 100 år før dem.

I Trøndelags historie viderefører Dybdal "framrykkingsteorien" ved å referere til Haarstad, nemlig "at det foregikk en samisk framrykning mot sør på 1500-tallet og i det følgende hundreåret, mest markert noe før midten av 1600-tallet". (Som er 100 år tidligere enn det Haarstad skriver i sin siste bok s.297).

Et annet viktig tema som henger sammen med "framrykkingsteorien" i denne sammenheng er forholdet mellom samer og bønder og "hvem kom først". Om dette forholdet skriver bl.a. redaktør Ida Bull: "For bøndene kunne det være gunstig å ta i bruk setereng steder der reinen hadde gått på beite og gjødslet grunnen - de oppfattet kanskje området som forlatt når det ikke var i bruk i øyeblikket. For samene kunne det være vanskelig å holde full kontroll over flokken, og reinen kom av og til ned på innmark og gjorde skade". Dette er historieløst snakk som ikke forteller noe om de bakenforliggende årsakene til de mange og store konfliktene i Rørostraktene. Vet hun det, eller forties det?

I vedlegg 1B har vi gjort rede for den egentlige årsaken til konflikten, nemlig at bøndene i Rørostraktene systematisk etablerte seg i samenes gamle basisområder, og at det foregikk regelrett "finnjaging". Vi har i vedlegg 1A referert til mange forskere som i de senere åra har vist at historikerne ved NTNU tar feil hva gjelder "framrykkingsteorien", og fram til nå har vi ikke sett ett eneste eksempel på at noen støtter Trondheimshistorikerne i dette spørsmålet. Det mest alvorlige i Trøndelags historie er ikke bare mange faktafeil, men like mye at en rekke tendensiøse påstander blir presentert uten at forfatterne trekker inn noe av den senere forskning som tilbakeviser påstandene. Det er så ille at vi syns det må være grunn til å stille spørsmål om den vitenskapelige kvaliteten i hele Trøndelags historie. Eller er det bare samisk historie som kan håndteres slik? Dersom forfatterne bare hadde plukket fram noe av den litteraturen som vi viser til i våre vedlegg 1A og 1B (og som er lett tilgjengelig), eller konsultert noen av de samiske institusjonene som arbeider med disse spørsmålene daglig, måtte det ha ringt en klokke hos noen. Før arbeidet med dette bokverket startet, ble det fra samisk side tatt initiativ overfor redaktøren med oppfordring om å knytte en fagredaktør med samisk kompetanse til prosjektet. Dette ble avvist.

Vi representerer kulturinstitusjoner i det sørsamiske området som arbeider med dokumentasjon, undervisning, språkutvikling og formidling. Vi er på mange måter i en etableringsfase, og må arbeide fram mye av det vi trenger sjøl. Det er for eksempel en skrikende mangel på hjelpemidler i skolen. Lærere må arbeide fram mye av undervisningsmaterialet "fra dag til dag". Samenes behandling i trøndelags historie er med på å undergrave alt vi arbeider med. Vi er både opprørt, trist og lei oss for at dette

kan skje i dag. Dette bokverket blir stående i bokhyllene rundt i de Trønderske hjem, og vil bidra til kunnskap om og holdninger til samer i generasjoner framover. Vi har dessverre ikke noe sjølstendig bokverk om sørsamisk historie. Skoler og andre formidlingsinstitusjoner kommer derfor i stor grad til å bruke Trøndelags historie som oppslagsverk.

Forfattere og redaktør for dette bokverket står naturligvis ansvarlig for det som er skrevet. Men til sjuende og sist er dette i stor grad også et institusjonelt problem som NTNU må ta tak i. Allerede i mars i 1987 skrev Saemien Sijte et brev til Vitenskapsmuseet der det ble bedt om at det blir gjort noe for sørsamiske studier/sørsamiske kulturfag i Trondheim. I 1989 skrev Norsk studentunion til Kollegiet ved NTNU og ber om at det blir gjort noe for samiske studier ved universitetet. I 1995 skrev flere organisasjoner og institusjoner til Vitenskapsmuseet og ba om at det blir gjort noe for samiske studier ved fakultetet for arkeologi og kulturhistorie. NTNU, som naturligvis også har ansvar for samisk kultur og historie, mangler fagkompetanse hva gjelder samisk språk, kultur og historie. Bokverket Trøndelags historie er et grelt eksempel på hva dette kan medføre.

Slik kan ikke vi sørsamer ha det, og det kan vel heller ikke NTNU leve med lenger. Derfor må også universitetets ledelse ta tak i dette. Da dette bokverket kom, forventet vi faktisk et oppgjør med fortiden. I 1995 holdt Norges statsminister en tale til Sametinget der det bl.a. ble sagt: *"Samer og nordmenn har gjennom generasjoner levd side om side innenfor det som i dag utgjør staten Norge. Vi er klar over at sameksistensen til tider har vært vanskelig, særlig for samene. I dag kan vi bare beklage mye av det som har skjedd i tidligere tider."* Ved åpning av Sametinget i 1997 beklaget kong Harald V *"den urett den norske stat tidligere har påført det samiske folk..."* Det hjelper ikke med beklagelse verken fra Konge eller Statsminister dersom landets høyeste lærestoler ikke er sitt ansvar bevisst, men tvert imot bedriver systematisk, institusjonell trakassering og viderefører usannheter og gamle fordommer både overfor studenter og allmennhet. Dette skjer paradoksalt i ei tid da vi opplever stor politisk velvilje i Trøndelag. Vi spør oss derfor også om Sør-Trøndelag fylkeskommune som tok initiativet til det prestisjefylte bokverket om regionen vår, og vel står for det meste av kostnadene, føler seg komfortabel med reaksjonen fra den samiske delen av befolkningen på "Trøndelags historie".

I tillegg til det vi har drøftet ovenfor, inneholder bokverket en rekke feil og mangler som det vil føre for langt å gå innpå i denne sammenheng.

På bakgrunn av dette forlanger vi at de ansvarlige for Trøndelags historie gjør alt for å begrense skaden:

1. Vi forventer en offentlig beklagelse fra de som står ansvarlig bak bokverket "Trøndelags historie"
2. At restopplaget av Trøndelags historie øyeblikkelig blir trukket tilbake, og at den samiske delen fjernes før den igjen kan legges ut for salg.

3. At NTNU er sitt ansvar bevisst og sørger for at det bygges opp en samisk fagkompetanse som universitetet kan være bekjent av, og som den samiske befolkning har krav på.

Saemien Sijte

Åarjel Saemiej Skuvle

Arna Haga
Daglig leder
Sign.

Heidun Oldervik
Heidun Oldervik
Rektor

Susanne Lyngman
Susanne Lyngman
Formidler

Vedlegg:

1A "Fremrykkingsteorien" eller "Innvandringsteorien"

1B Seterbruk på gamle trøplasser – Konflikter med jordbruket

Kopi:

Fylkesordfører i Sør-Trøndelag

Fylkesordfører i Nord-Trøndelag

Fylkesordfører i Nordland

Høgskolen i Sør-Trøndelag

Høgskolen i Nord-Trøndelag

Høgskolen i Nessna

Samisk høgskole

Vedlegg 1A

”Fremrykkingsteorien” eller «Innvandringsteorien»

Utgangspunktet for denne debatten er major Peter Schnitlers såkalte «Relation om Lap Finnerne» der han bl. a. hevder at «*Her i Tydalen forefandt ieg de første Lap Finner Som og vel ere de Sydligste her Nordenfields*». I en artikkel i Det Norske Geografiske Selskabs årbok for 1889-90 og utgitt i 1891 skriver historikeren Yngvar Nielsen en artikkel med tittelen «*Lappernes fremrykning mod syd i Throndhjems stift og Hedemarkens amt*», der han lanserer den såkalte fremrykkingsteorien, der han konkluderer med at samer hadde innvandret nordfra og kom til Tydal omkring år 1700, og til Røros om lag 1750.

Yngvar Nielsens historiesyn kom til å få store negative konsekvenser for Rørossamenes rettighetsspørsmål helt inn i vår tid. I en høyesterettsdom fra for eksempel 1892 (Den første ”Aursundsaken”) refereres det direkte til Nielsens historiesyn:

«Hvad Sagens Realitet angaar, antager Retten under henvisning til den i Retstidende for 1892 Side 111 refererede Høyesterettssag, at den videnskabelige Forskning maa ansees at have godtgjort, at de Fastboendes Rettigheder i de heromhandlede Trakter er ældre end Lappernes».

Samene tapte saken. Høyesterett anser at Nielsen hadde ”bevist” at de fastboendes rettigheter er eldre enn samenes. I 1897 taper samene en ny sak i Høyesterett som bygger på det samme historieynet, nemlig at ”*Bønderne her har havt sine Slaattemarken og sin Sæterdrift før Lapperne*” .

I tillegg til Schnitlers uttalelser om at tydalsamene i 1742 var de «Sydligste her Nordenfields», baserte Yngvar Nielsen sin innvandringsteori på såkalte ex silentio-slutninger dvs. kildetaushet eller mangel på kilder om samer i disse traktene. I dag kjenner vi en rekke skriftlige kilder som omtaler samer i Rørostraktene og sørover på 1600-tallet til 1742.

- Fra ca. 1620-1690 har Anders Larsen og senere Thomas Mortensen bygsel på området mellom Sylene og Hyllingsdalen.
- I 1632 fikk Jens Bjelke klage fra Holtålen på samenes fangst. Det samme skjedde på Tynset i 1643 og i Herjedalen i 1645.
- Torkil og Nils Mortensen har store tamreinflokker vest for Femund på midten av 1600-tallet.
- I 1660 får vi vite at samene Morten og Jon har vært på fogdegården på Hamar med tre rein, og skal ha skyss tilbake til Røros.
- I 1685 møtte kong Christian V på Oppdals prestegård «*de første Finner, som een gammel Mand og Qvinde med et Rensdyr, som de medførte til at sælge*».
- I 1690-åra finner vi flere samiske barnedåper i den eldste bevarte kirkeboka for Røros fra årene 1691-1700, og i følge denne bar Nils en sønn til dåpen i mars 1692 som fikk navnet Israel. Ved juletider samme året ble ei samejente døpt Lucia. I april 1693 ble datter til Nils Mortensen døpt Anne Catrine. I februar 1694 dømte Anders Nilsen en sønn som fikk navnet Nils, og i januar år 1700 ble Niels Israelsens datter døpt Lisbeth.
- Resen skriver i 1707 bl. a. at det «for nogen tid siden» bodde samer med «deris

Reensdyr» på Dovre.

- I 1718 forteller samemisjonæren Isaac Olsen at det finnes samer både i Tydal, Røros, Holtålen, Nord-Østerdal og mange flere steder sør etter fjellet.
- I 1724 skrev Thomas von Westen til professor Steenbuch «at en Fin fra Tønsæt, foruden en fra Sælboe havde givet ham nok at bestille».
- I 1733 skrev «Finneskolemester» Jens Bloch til biskopen der han forteller at «De omboende Finner vare tilstede, skjønt de fleeste vare bortflyttede fra Tydals fieldene - Nogle til Jemteland - Nogle til Brechen ved Røraas - Nogle til Merager»
- I 1743 utstedte fogden over Solør, Øster- og Odal bygselkontrakt til samene John Thomesen, Nils Larsen, Anders Nilsen og Henrik Nilsen i et område vest for Femunden

Dette viser med all mulig tydelighet at Yngvar Nielsen tok feil hva gjelder skriftlige kilder. Fra begynnelsen av 1600-tallet og fram til 1742 er som vi ser samer omtalt i hvert fall ca. hvert tiår.

Nielsen begrunner sin "fremrykkingsteori" også ved at man savner "*lappiske stedsnavne, og man støder dernest ikke i fjeldene på sikre lappiske begravelse og offerpladse*". Det er heller ikke riktig. I de senere årene er det registrert en rekke samiske kulturminner i Rørostraktene som også omfatter graver og offerplasser. Det er også registrert og kartfestet mange samiske stedsnavn (for eksempel av Knut Bergsland og Johs. Falkenberg). **Dette viser at alle forutsetninger Yngvar Nielsen la til grunn for å hevde at samene var "inntrengere" i nyere tid, var feil både hva gjelder påstanden om mangel på skriftlige kilder, stedsnavn og offerplasser.**

Ny historiedebatt på 1900-tallet

I "Snåsaboka" bind 1 fra 1956 gir professor i historie og senere rektor ved Universitetet i Trondheim, Jørn Sandnes en framstilling av samenes historie som i det vesentlige støtter Yngvar Nielsens innvandringsteori, og holder fast på dette hovedsynet i "Namdalens historie" fra 1965, og mener at det i vikingtida ikke var samer lengre sør enn til Børgefjelltraktene.

Den fremste opposenten mot Sandnes og Yngvar Nielsens innvandringsteori på siste halvdel av 1900-tallet var professor i finsk-ugriske språk ved universitetet i Oslo, Knut Bergsland. I sin argumentasjon tok han utgangspunkt i et bredt kildemateriale, som samisk språk, trykte og utrykte dokumenter fra 1500- 1600-tallet, regnskaper og rettsdokumenter, sagaer, lover og annet skriftlig kildemateriale fra middelalderen, eldre kart, arkeologiske funn og stedsnavn. I en artikkel fra 1964 om det gamle samiske navnet på Namsen, konkluderte han med at samene hadde tilhold i Øvre Namdalen lenge før middelalderen. På 1970-tallet tok Bergsland klart avstand fra Yngvar Nielsens innvandringsteori om at samene på 15-1600- tallet hadde trengt sørover fra traktene i Lierne og nordre Jemtland, og at de først omkring 1700 hadde kommet til Rørostraktene. Bergslands hovedsyn kom til å bli at samene har hatt

tilhold i hele det nåværende sørsamiske området, og sannsynligvis enda lenger sør, allerede i tidlig middelalder. I 1973 og 1974 pågikk det en heftig debatt mellom disse to i Historisk tidsskrift. I 1992 (50 år etter at Bergsland begynte å studere samisk språk og historie) utga Bergsland boka "Bidrag til sydsamenes historie" som er et konsentrat fra en større utredning han gjorde for Samerettsutvalget.

To av de mest sentrale forskerne og debattantene på 1980- og 1990-tallet var historikeren Kjell Haarstad og arkeolog Inger Zachrisson. Kjell Haarstad som for øvrig er elev av Jørn Sandnes på Universitetet i Trondheim, publiserte i 1981 boka "Samiske vandringer i Sør-Norge," der han forsvarer "innvandringsteorien" og begrunner det som Yngvar Nielsen bl. a. med mangel både på skriftlige kilder og arkeologiske funn vedrørende samer i Rørostraktene. Han legger som Yngvar Nielsen også stor vekt på at major Schnitler fant de sørligste "Lap Finner" i Tydalen og at de var kommet nordfra "i itzige bønders foreldres tiid.". I 1992 utvikler Haarstad sitt syn ytterligere i boka "Sørsamisk historie. Ekspansjon og konflikter i Rørostraktene 1630-1900".

I 1997 utgir Inger Zachrisson, boka "Möten i gränseland. Samer och germaner i Mellanskandinavien" der hun har vært både redaktør og hovedforfatter. Her publiseres resultatet av tverrvitenskaplige studier som startet i 1984 under tittelen "Sørsamiska projektet" som hadde som mål å besvare spørsmålet: "Fanns det samer under vikingatid – tidig medeltid i Jämtland, Härjedalen och Hedmark?" Vivallen, som ligger i Funesdalen ca. 5 mil øst for Røros, og bare noen få km øst for riksgrensen, har stått sentralt i Zachrissons forskning. Sammen med flere andre forskningskolleger fra ulike fagdisipliner, konkluderer hun med at samer hadde tilhold ved Vivallen i hvert fall i perioden 800-1200 e.Kr. Dette synet begrunnes både ut fra gravskikker og boplassfunn. De døde på Vivallen var sveipt i never, en karakteristisk samisk gravskikk som er kjent tilbake til jernalderen lenger nord i Skandinavia. I nærheten av gravplassene ble det funnet to ildsteder som var typiske for visse samiske boplasser i vikingtid og tidlig middelalder. Det ene ildstedet ligger på en oval, ca. 6 x 5 m svak forhøyning, og samsvarer godt både i form og størrelse med samiske gammetufter som vi kjenner fra senere tid, og i følge Zachrisson er de "med största sannolikhet lämningarna efter en kåta med väggrester av nedrasat torv."

Når det gjelder vikingtid refererer Zachrisson bl.a. til professor i nordisk filologi Else Mundal, Bergen, som har studert de skriftlige kildene fra middelalderen, og hevder at vi møter en omfattende bevissthet om at den Skandinaviske halvøya var bebodd av to folk med ulike kulturer, nemlig det nordiske folket og det samiske folket. Mundal henviser både til norske og islandske kilder som til dels tilhører vidt forskjellige genrer, så som norske lover, forordninger og diplom, norske og islandske skaldedikt, eddadikt, kongssagaer og kongekrøniker, islandssagaer, middelalderske samtids sagaer og forhistoriske sagaer og historieverk som Landnámabók, og funnet at alle disse omtaler samer. Mundal påpeker at: "*Vi får det bilete at det finst område både i nord og i sør der samar og nordmenn bur meir eller mindre i dei same områda og har nær kontakt med kvarandre.*"

Fra begynnelsen av 1980-tallet og fram til i dag har det stått fram en rekke forskere som både direkte og indirekte har imøtegått Yngvar Nielsens, Jørn Sandnes' og Kjell Haarstads innvandringsteori.

Arkeolog Lars Erik Narmo deltok både i registreringer og arkeologiske utgravninger på Rødsmoen og publiserte resultater fra undersøkelsene i boka "Oldtid ved Åmøtet" i 2000. Her skriver han bl.a. at spor etter en germansk kultur i Østerdalen "nærmest mangler før merovingertiden" og at samene må ha vært dominerende i Østerdalen, i hvert fall frem mot 700-tallet e.Kr.

I 1999 utga Sverre Fjellheim boka Samer i Rørostraktene der han drøfter de fleste av relevante, kjente kilder vedr. dette området, samt presenterer en samlet oversikt over registrerte samiske kulturminner i Rørostraktene. Denne boka på over 400 sider er på mange måter en oppsummering og forskningsstatus pr. i dag for dette området. Han gjør dessuten grundig rede for hvorfor han mener at reinnomadismen også i dette området må ha vokst fram fra en lokal fangstkultur bl.a. fordi det ikke kan etableres intensiv tamreindrift i et område før villreinen er utryddet. På det grunnlaget avviser han blankt at samer i hopetall skulle ha flyttet inn i et fremmed landskap med villrein med sine tamreinflokker på flere hunder dyr på 1600- 1700-tallet slik som Haarstad og nå en ny generasjon historikere ved NTNU nå hevder i Trøndelags historie.

Av andre forskere må framheves at Anders Løøv ved NTNU, som i særlig grad har gransket kirkebøker i det sørsamiske område både på norsk og svensk side, og har publisert en rekke bøker og artikler om sørsamisk historie. I Åarjel-saemieh, samer i sør, som er årbok for Saemien Sijte, finnes en rekke sentrale artikler om samisk historie og kultur, som f.eks Johs. Falkenbergs artikkel fra Rørostraktene i bind 2 og 3, og Knut Bergslands artikkel om samiske arvefjell i bind 3. som er meget relevante i denne sammenheng. Det er også flere andre som har gitt viktige bidrag i debatten som for eksempel Åke Jünge, Anne Severinsen, Leiv Olsen m.fl. Felles for alle disse forfatterne er at de fra ulikt faglig ståsted imøtegår innvandringsteorien. Etter det en kjenner til, er det ingen andre enn Kjell Haarstad som i løpet av de siste 25 åra har stått fram og forsvart "innvandringsteorien".

Vedlegg 1B

Seterbruk på gamle trøplasser – Konflikter med jordbruket

På 1600-tallet dreide konfliktene mellom samer og bønder i Rørostraktene seg i første rekke om fangst på elg og villrein. Fra 1700-tallet får vi en konflikt mellom reindrift og jordbruk. Årsaken til denne konflikten var først og fremst knyttet til de mange trøplassene samene hadde i sine respektive basisområder. I slike basisområder ble det bl.a. bygd trøer hvor reinen ble melket og merket. Men reinen kunne ikke holdes for lenge i et slikt basisområde, fordi graset i nærheten etter hvert ble nedbeitet, og fordi en trøplass etter ei tid med intensiv bruk blir opptråkket, skitten og utrivelig både for dyr og mennesker. Det var derfor nødvendig å skifte både beiteområde og trøplass flere ganger i løpet av en melkesesong, som normalt varte fra slutten av juni til begynnelsen av september. Samene vendte tilbake til de samme basisområdene år etter år i et årlig repeterende system. Når reinen hadde tråkket rundt i ei slik trø i en periode hver sommer noen år, ville jorda bli både gjødslet og bearbeidet. Dette var sannsynligvis en grundigere bearbeiding og gjødsling av jorda enn bøndene hadde på sine setervoller og gårder på den tida.

Bøndenes store interesse for den frodige grasveksten på disse trøplassene er beskrevet i en rekke kilder både på 17- og 1800-tallet. Major Schmitler forteller i 1742 at *«...naar Finnerne i Fieldalene nogle aar kan have haft Sit tilhold med deris Reendyr, og dermed frødig-giordt, eller bemøeget det Støkke græs-land nogen Stædz imellem fieldene, Saa derefter voxer godt Græs; Saa vil eendel bønder tilEigne Sig det Støkke græs-land til deris Egne Creaturer, og viiser Finnen der fra»*.

I 1743 skrev oberst Jobst Conrad Rømeling, som var leder for grenseoppmålingen mellom Sverige og Norge, et brev der han skildrer hvordan bøndene *«med deres sætre gaaer viden op i Fielddalene, da de benøtter sig saaledes af de Dale som Lapfinnerne med deres Reensdyr haver opgiødet og giort frugtbare til Græsvext»*.

1788 forteller fogden Hiort at en bonde *«havde for et par Aar siden Egenmægtig anmaset sig nogle Slotter i en af Finnernes Bøxel Strækninger, og der uden Tilladelse opprettet sig en Sætter...»*

Thomas Robert Malthus, som besøkte samene i Tolga i 1799, kunne bl.a. fortelle at når samene *«...hadde gjødslet et stykke jord med sine reinsdyr, ble de straks jaget bort fra området»*.

Bildet er entydig innafor hele det Rørossamiske området, fra Tydal i nord til Tolga i sør, nemlig at det på 1700-tallet etter hvert ble et sterkt press fra bøndenes side mot samenes trøplasser som reinen *«haver opgiødet og giort frugtbare til Græsvext»*.

Oberst Rømelings brev til kongen i 1743 gir en del av forklaringen på hvorfor dette skjer, nemlig fordi: *«Almuen tileigner sig Fieldene, som en Almindig deres Gaarde tilhørende, og paastaaer at have Rettigheed til enten at tillade eller negte Lapfinnerne at boe sammesteds. Aarsagen, som Bønderne, fornemmelig de i Tydalen, angiver, bestaar deri, at bemeldte Tydal ikke er over 3 Miile fra Fieldet beliggende, og aarlig skal tilvoxe i Folkemengde, saa at bøigde Markerne i sig self, efter deres*

sigende, derover efter Haanden bliver knappe og trange, hvorfor de efter Haanden gribe videre om sig ...».

Det oberst Rømeling her korrekt har observert og beskrevet, var en ekspansjon av jordbruket «viden op i Fielddalene». Denne ekspansjonen skapte grunnlaget for en konflikt mellom samer og bønder i Rørosområdet som kom til å vare helt inn i vår tid. Rømelings beskrivelse samsvarer da også godt med det kildematerialet som finnes om framveksten av setrer og gårder i Rørostraktene fra slutten av 1600-tallet, og som fortsatte utover på 17- og 1800-tallet.

Den sterke ekspansjonen av jordbruket inn i de samiske bruksområdene har sammenheng med etableringen av Røros kobberverk i 1644. Omkring 1760 skrev en misjonær at det var noen få samer i Tydalsfjellene som lå i Selbu prestegjeld, men *”der er endnu et præstegjeld syndenfor i lige linje av Selbo oppe i landet heder Holtaalen. I det districtes felder har og i forrige tider ligget lapper, men siden Røraas kaaberverk (som ligger synderst i det district mod de Syndenfieldske grenser) blev optaget og bønder tid efter anden har fløttet alt længer og længer øster op i dalene for at rydde sig jorder og gaarder, ere lapperne tid effter anden blevet alt ferre og ferre”*.

I 1669 laget gauldalsfogden en nøye spesifisert matrikkel der både engsletter, slåttemyrer og setervoller som er lokalisert med navn. I denne oversikten er det ingen engsletter, slåttemyrer eller setervoller i eller ved noen av de kjente samiske basisområdene i dagens Rias/Hylling reinbeitedistrikt. Det er ikke oppført setervoller ved samenes kjerneområde og basisområder verken i Vauldalen, Hyllingsdalen, Ridalen, Riasten, Møsdalen eller traktene rundt Holtsjøen og Grønsjøen nord for Kjølifjellet.

Etter ei tid ble seterbrukene omkring Aursunden selvstendige gårdsbruk, og ut fra disse gårdene blir det etter hvert etablert setervoller og utmarksslått inn i de samiske kjerneområder som f. eks. ved Hyllingen, Rien og Ridalen. Mange av setrene ved Aursunden var ålbyggsetrer. Etter hvert som disse ble selvstendige bruk, måtte ålbyggene se seg om etter nye setertrakter. Mange ålbygger fant slike bl. a. ved Riasten som var et viktig kjerneområde og basisområde for reindrifta.

Fra midten av 1700-tallet får vi høre om en stigende konflikt med bøndene som etablerer seterplasser på mange av samenes trøplasser og boplasser. Ved Riasten er det godt dokumentert at bøndene i løpet av 1700 og til langt inn på 1800-tallet etablerte sine setervoller på, eller tett inntil, samenes gamle boplasser og trøplasser. Det måtte bli konflikt. Konfliktene ved Riasten topper seg med regelrett ”finnejaging” ved Riasten på slutten av 1700-tallet der samenes gammer ble brent og bøndene *”slog Maden ned og borttog Finnernes Kobberkjedler m.v.”* Konfliktene fortsatte utover hele 1800-tallet, og ble etter hvert flyttet inn i rettssalen. I 1892 falt det en dom i Høyesterett som bygger på en rekke premisser som er direkte feil, som Yngvar Nielsens ”fremrykkingsteori”, tidspunkt for etablering av samenes basisområder ved Riasten osv. Dommen innebar at det i praksis ville være umulig å beite med rein lovlig ved Riasten sommerstid.